Türkiye'de sanat ve devlet arasındaki ilişkinin tarihi sorunlu ve tartışmalı bir tarih. Sanatı desteklemek Cumhuriyet'in kuruluşundan beri çeşitli biçimlerde tartışılmış ve farklı destekleme metotları oluşturulmuştur. Destekler Devlet Tiyatroları, Devlet Opera ve Bale Kurumları, Belediye Tiyatroları ve TRT üzerinden ağırlıklı olarak müzik ve sahne sanatlarına yönelik olmuştur. Bu destekler ulus devlet inşası ve milli kültür tartışmalarının da önemli bir unsuru olagelmiştir.

Sinema ise yıllarca destek verilecek bir alan olarak görülmedi. TRT'nin belli dönemlerde yönetmenlere proje ısmarlayarak film çektirmesi, sinema sanatını destekleyen uzun erimli bir politikadan çok, özellikle belirli temalarda (tarihsel hikâyeler, edebiyat uyarlamaları gibi) prodüksiyon üretmeye dayalıydı. Sinema Türkiye'de ilk dönemlerinden itibaren özel sermayeyle gelişmiş bir sanat dalı oldu. Ancak 80'li yıllardan itibaren diğer tüm alanlar gibi sanat ekonomisi de daha farklı tartışılmaya başlandı. Sinema filmi üretimi 80'li ve 90'lı yıllarda kriz içindeydi. Sinemaya destek tartışmaları da bu dönemde başlamış oldu.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından verilen sinema destekleri hem Türkiye'de sinemanın gelişimi, hem de devlet ve sanat arasındaki gerilimli ilişki açısından önemli bir tartışma konusu. Sinemanın kitleleri etkileyen bir sanat dalı olduğu

gerçeğinden hareketle birçok ideolojik tartışmanın yansımasını da bu tartışmanın içinde bulabiliriz.

Bu yazı dizisinde Türkiye'deki sinema desteklerinin tarihine, destekleme metotlarına ve formuna, desteklerin ekonomik ve sanatsal yansımasına ve geleceğin sinemasına neler devredeceğine bakacağım. 2005 yılından itibaren verilen sistematik destekler için ekonomik, yapısal ve politik açıdan onuncu yıl değerlendirmesi yapmaya çalışacağım.

İlk destekler: 1988-2000

1986 yılında çıkan 3257 sayılı "Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu" Türkiye sinemasını düzenlemek ve desteklemek adına çıkarılan ilk kanun. Şu anki gibi sistematik olmayan biçimde verilen destekler 80'li yıllardaki Türkiye sinemasının krizine çare arayışının bir parçasıydı. Her ne kadar şu anki yönetmen kuşağına ve sinema endüstrisine devrettiği katkı tartışmalı olsa da 90'lı yıllardaki önemli filmlerin üretilmesine olanak sağladı. Dönemin gişe geliri elde eden "Ağır Roman", "İstanbul Kanatlarımın Altında" ve "Hoşça kal Yarın" filmleri bu desteklerle çekildi. Bunun yanında "Düş Gezginleri", "Laleli'de Bir Azize", "Melekler Evi", "Kara Kentin Çocukları", "İki Kadın" gibi hem dönemin sineması açısından ses getirmiş, hem de şu an bahsettiğimiz "yeni Türkiye sinemasının" ayak seslerini oluşturan filmler bu fondan destek almıştır.

T. C.
Resmî Gazete

Kuruluş Tarihi : (7 Teşrinievvel 1336) — 7 Ekim 1920

Yönetim ve yazı işleri için Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğüne başvurulur	7 Şubat 1986 CUMA	Sayı : 19012

YASAMA BÖLÜMÜ

KANUN

Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu

Kanun No. 3257 **Kabul Tarihi : 23.1.1986**

Amaç

MADDE 1. — Bu Kanunun amacı; kültürle yakın münasebeti ve yaygınlığı sebebiyle, kitle haberleşme vasıtalarının en mühimlerinden biri olan sinema, video ve müzik eserlerinin, eğitici, öğretici, kültür yayıcı ve aktarıcı, ülkemizi tanıtıcı fonksiyonlarına işlerlik kazandırmak; yapım, denetim ve gösterim, programlama konuları ile teknoloji kullanımı yönünden geliştirilmesini sağlamak; Türk sinema ve müzik sanatı sahasında çalışanlara destek vermek; sinema ve müzik hayatına milli birlik, bütünlük ve devamlılığımız açısından düzen ve ölçü kazandırmaktır.

Kapsam

MADDE 2. — Bu Kanun bir sanayi ve sanat dalı olan Türk Sineması ve Türk müzik sanatı ürünlerinin teşvik edilmesi, eserlerin yapılması, denetlenmesi, dağıtılması, gösterilmesi ve icrası ve bu işlemlerden doğan telif ve gösterim ve icrası haklarının korunması esas ve usullerini kapsar.

Destekler hem endüstriden, hem de yasanın ve yönetmeliklerin eksikliklerinden kaynaklı birçok sorunu barındırıyordu. Yönetmen İsmail Güneş o dönemin desteklerini şöyle açıklıyor:

"O zaman ben bir tane destek aldım, fakat kullanamadım. Çünkü yeterli değildi. O destek, üzerine bir şeyi koymayı gerektiriyordu, ben en azından öyle yapmak istedim. O dönemin destek alan filmlerinin hiçbiri sinemalarda gösterilmedi diyebilirim. Çünkü insanlar oradan aldıkları desteklerle geçimlerini de sağladılar.

Yasa, ‘destek film bütçesinin yüzde 50'sini kapsıyor, gerisini sen bulmalısın’ diyordu. Ama genelde insanlar, çoğunluk demeyelim, bunun üzerinden geçimlerini sağlayarak televizyon filmi bile olmayacak hikâyeler yaptılar. Ceplerinden para çıkmadığı için vizyona sokup para kazanmak gibi dertleri de olmadı. Bunu döndürelim ve sermaye olsun, diye dertleri olmadı."[1]

Güneş'in vizyona dair söylediklerini verilerle de doğrulamak mümkün. Deniz Yavuz'un kitabına göre destek alan 79 filmden sadece 37'si vizyona girip bilet satışı gerçekleştirdi. 37 filmin toplam biletli gişe getirisi ise 2 milyon 847 bin liradır. Verilen destek miktarı ve vizyon geliri karşılaştırıldığında sorunlu bir model görüyoruz.[2]

O dönemin destekleme modeli kamuya açık ve şeffaf değildi. Şu an olduğu gibi destekleme kurulunda kimlerin olduğu ve hangi filme, ne kadar bütçe verildiği açıklanmıyordu. Destekleme Kurulu ile destek alan sinemacılar aynı olabiliyordu ya da arkaik ilişkilerle destekler veriliyordu.

İsmail Güneş'in tanıklığına göre:

"İki komisyon vardı, tam bilmiyorum ama üçer-beşer kişilerdi. Komisyondakiler kendileri de başvuruyordu. Bir komisyondaki kişinin filmi diğer komisyonda değerlendiriliyordu. Hatta birbirlerinin projelerini destekliyorlar diye bir dedikodu çıktı. Gerçekti ama yapılabilecek bir şey yoktu. Mesela Halit Refiğ komisyondaydı, diğer komisyonda da filmi değerlendiriliyordu. Şöyle bir cümle

dediler: 'Kime verecektik? Sinemacı olan biziz.' Bildiğimiz anlamda yolsuzluk, kendi arkadaşını korumak gibi bir şey değildi. Onlar sinemanın akil insanlarıydı, iyi iş yapan insanlardı. Sistem de böyle bir şeye engel koymadığı için dedikodular dönmüştü. İrfan Tözüm, Halil Ergün, Halit Refiğ gibi isimler komisyondaydı, benim hatırladıklarım bunlar."

Şu an emekli olan dönemin bir bürokratı o dönem devlet destekleri için yurtdışındaki farklı modelleri incelediklerini, Türkiye'deki fonun gelişmesi için çalışmalar yaptıklarını, raporlama yaptıklarını, raporları meslek birlikleriyle paylaştıklarını belirtti. Ancak hem siyasi hafızamızın zayıflığı nedeniyle dönemin çalışmaları kümülatif bir şekilde 2004 yılındaki yasa tartışmalarına aktarılamadı, hem de arşivleme sorunları nedeniyle bugüne kamuya açık bir veri bırakmadı.

2004 yılına gelirken...

2004 yılı Kasım ayında çıkan 5224 sayılı "Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun" ile yukarıda bahsettiğim sistematik olmayan sinema destekleri sonrasında, Türkiye'deki ilk sistematik sinema desteği oluşturuldu.[3]

2004 yılına gelirken birçok tartışma yaşandı, çalıştaylar, forumlar, toplantılar düzenlendi. Bu dönem sinema desteklerinin sistematikleştirilmesi konusunda arayış yıllarıydı. Kültür Bakanlığı bürokratlarının yönlendirmesiyle sektörle birlikte toplantılar yapılmaya başlandı.[4] AKP hükümeti süreci ve tartışmaları devam ettirdi.[5] Ancak dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Erkan Mumcu süreci hızlandıran ve sonuçlandıran baş aktör oldu.[6] Yazı dizisi dolayısıyla görüştüğüm birçok kişi Mumcu'nun bu konudaki kişisel çabaları konusunda hemfikirdi.

AKP hükümeti kriz sonrası yüksek bir oy oranıyla iktidara gelmiş, özellikle ekonomi çevrelerinde heyecan yaratmıştı. Ancak kültür ve sanat dünyası AKP'ye, kadrolarının Fazilet Partisi'nden gelmesi ve "muhafazakâr demokrat" bir siyasi çizgi izleyeceğini belirtmesi nedeniyle tereddütle yaklaşmıştı. Radikal gazetesi Abdullah Gül başbakanlığındaki 58. hükümetin Kültür Bakanı Hüseyin Çelik'e sorular yöneltmiş[7], Çelik de "AKP hükümeti, başında bulunduğum bakanlığı, şu veya bu ideolojiyi halka telkin ve dikte etme enstrümanı olarak kullanma niyetinde

asla değildir. Biz, demokrasinin çoğulcu tarafına inanan insanlarız. Herkesin damak tadına göre mönü hazırlamak ama tercihi insanlara bırakmak asli görevimiz olacaktır"[8] açıklamasını yaparak rahatlatıcı bir tavır sergilemişti.

Ancak sanat dünyasının AKP'ye bakışı tek bir açıklamayla değişmedi. Yaşanan tedirginlik nedeniyle Erkan Mumcu, kültür sanat dünyasının tümünün katılacağı arama konferansları düzenlemeye başladığını belirtti:

"AK Parti hükümeti yeni gelmişti ve kültür sanat çevrelerinde korku ve endişe vardı. Bugün herkes birçok şeye alışmış görünüyor ama o zaman kaygı ve endişe vardı. Ne yapalım, nasıl yapalım diyerek çalıştaylar zinciri, arama konferansları düzenledik. Ve tam bir mutabakatla geldiğimiz için yasadan etkilenecek olanlarla uygulayacak tarafların tamamını bir arara getirerek bu sinema yasasını çıkardık. O yasa muhalefetin de oylarıyla çıkmıştır. Belki de AK Parti iktidarının muhalefetsiz geçirdiği tek yasadır."[9]

Sinema yasasına dair tartışmalar uzun süredir sinema dünyasının gündemindeydi. Erkan Mumcu ile toplantılar hızlandı. İsmail Güneş'in belirttiğine göre 50'ye yakın toplantı, konferans, çalıştay düzenlendi. Bunların yirmisine Erkan Mumcu bizzat başkanlık etti, yönetmenler, yapımcılar, sinema dünyasının diğer aktörleri toplantılara katıldı. En büyük toplantılardan biri de 2003 yılı Ekim ayındaki Antalya Altın Portakal Film Festivali bünyesinde gerçekleştirilen "4. Sinema Kurultayı" olmuştur. Bu kurultay sonrasında kapsamlı bir komisyon raporu hazırlanarak hükümete sunulmuştur.[10]

Yasanın ve fonun biçimi

Peki, bu destek mekanizması nasıl oluşturuldu? Model ve formülasyon nasıl gerçekleştirildi? Kaynak nereden bulunacak ve nasıl dağıtılacaktı?

Yasanın ve oluşturulacak fonun biçimi önemli tartışma konularından biriydi. Dönemin diğer gündem maddelerinden biri de bağımsız bir sinema merkezi öngören "Türkiye Sinema Kurumu"ydu.

İsmail Güneş dönemin tartışmalarını şu şekilde özetliyor:

"Türkiye Sinema Kurumu olsun mu, olmasın mı önemli unsurlardan biriydi. Paranın nasıl dağıtılacağı, teminat mektubu sorunu tartışılıyordu. Bunlar bizim sektör açısından zor işlerdi. Devlet ne kadarını versin, nasıl şartlar olsun? Benim

toplantıyı terk edesim bile geldi zaman zaman. En nihayetinde Bakan (Erkan Mumcu) yasayı kendi başına kaleme aldı. Türkiye Sinema Kurumu'nu niye kurmadık diye sorunca, iki sorun vardı, ilki bir kurum kurulduğunda, sektör diyor ki biz idare edelim, o da dedi ki, siz idare edecekseniz parasını siz bulursunuz, parasını devlet verecekse biz idare edelim. Yani parayı verenlerin devletin sisteminin içinde olması gerekiyor. Sektör böyle olsun istemedi. Yıllar sonra bakanlıktan ve siyasetten ayrılınca söylediği bir şey var bana, 'Ben fark ettim ki bu toplantılar içerisinde eğer bir sinema kurumu kurup idaresini sektöre versek, sektör birbirini katlederdi'. Fikir bazında bile insanlar birbirine hakaretamiz şeyler söylüyordu ki para söz konusu olduğunda nasıl dağıtılacağıyla ilgili handikaplar vardı."

Güneş, bu konuda Mumcu'yla aynı fikirde olduğunu belirtiyor. "Ben de toplantılardan sonra sektörün bunu idare edemeyeceğini düşünenlerdenim. Paylaşmamıştık öncesinde ama bana göre de parayı devlet verirse devlet idare etmez zorunda. Diyelim ki uydurdular kılıfına ve parayı sektöre verdiler, o işin adil olmayacağını gözlemledim. Destekleme Kurulu üyeliğimde de bunu gördüm. Şu anda parayı aslında sektör dağıtıyor. Ben de kurul üyeliğimde tuhaf şeyler döndüğünü gözlemledim. İyi ki bu haliyle çıkmış. İyi demiyorum yasaya ama o kavgaların içinde biraz daha gecikmiş olsaydık herhangi bir yasa çıkmayabilirdi. Çünkü sonraki gelenler yasaya pek sahip çıkmadılar."

Erkan Mumcu ise 5227 No'lu yasanın Türkiye'deki destek mekanizmaları açısından yeni bir model olduğunu vurguluyor: "(Daha önceki destek modeliyle karşılaştırırsak) 2004 sonrası başka bir süreçtir, yeni bir hukuk tanımlanmıştır, yeni bir yönetsel teknoloji kurulmuştur. Hem finansmanın sürekli sağlanması, hem kullanılması, hem geri dönüşler üzerinden yeni bir tasarıdır. Bizim teşvik sistemlerinde örneğine rastlamadığımız bir uygulamadır. Tamamen yenidir."

Yasanın ve bütçenin formülasyonu hakkında Mumcu:

"Sinemada da belediyeler tarafından rüsum harcı adı altında kesintiler yapılıyordu. Ya bu vergileri kaldırmak gerekiyordu, ya da genel bütçeye kaydırmadan özel bir kaynakta toplamak gerekiyordu. Biz de Maliye Bakanlığı'na, zaten para vermiyorsunuz, bari bu parayı almayın ve tekrar sinemaya döndürelim dedik. Tabii mücadele ettik ve kabul etmek zorunda kaldılar. Maliye devlete giren bir paranın kendi kontrolleri dışına çıkmasını hiç sevmez. Neticede muvaffak olduk."

Mumcu, rüsumlardan toplanan gelirin sinemaya aktarılmasına dair modelin oluşma şeklini şu sözlerle açıklıyor:

"Para bulmak zorundaydım. Maliye genel bütçeden kaynak vermeyecekti, belliydi. Harç bitti, yapı paydos diyebilirdim. Ama alana özel kaynak yaratma düşüncesiyle yola çıkınca bunları buldum. Birinci tekil şahıs düşüncesi kuruyorum çünkü kişisel olarak benim üzerine gittiğim bir şey. Ama sektör bu fikri hemen benimsedi. Destek verdi, arkamızda durdu ve sonuçta başardık."

Bütün bu tartışmalar ışığında sektörün çekinceleri olsa da bir model oluşturuldu. Mevcut destek modeline göre sinema biletleri üzerinden kesilen rüsum vergileri bir kaynakta toplanıyor ve Sinema Meslek Birliklerinin gönderdiği birer temsilciden ve bakanlık tarafından görevlendirilen üç temsilciden oluşan bir kurul tarafından nasıl dağıtılacağı belirleniyor. Bu konuyu yazı dizimin ileriki bölümlerinde ayrıntılarıyla inceleyeceğim.

Siyasi konjonktür:

Görüşmecilerimin çoğu çıkan yasanın AKP hükümetinin politikalarından bağımsız olarak Erkan Mumcu'nun çabalarıyla gerçekleştirildiğini belirtti. Ancak Yamaç Okur, AKP'nin 2002 yılındaki demokratikleşme ve büyüme politikalarına vurgu yaptı. Sinema destekleri Türkiye'nin büyüme politikalarının önemli uzantılarından biriydi.

Yasanın ve desteklerin siyaset ve sanat bağımsızlığı arasındaki ilişki modeli hakkında Mumcu şunları söylüyor:

"Ben sanat kurumlarının devletten siyasetten bağımsızlaşması gerektiğini düşünüyorum. Ancak bu tam bağımsızlık gerçekte iktisadi ilişkilerin de koparılmasından geçer. Bir taraftan teşvik, himaye, korunma isterken bir yandan da bağımsızlık isteyemezsiniz. Ekonomik olarak da bağımlı olmaktan kurtulacaksınız. Ekonomik bağımsızlığın sağlanamadığı, korunmaya, özel bir iklimlendirmeye ihtiyaç duyulan alanlarda da devletin, siyasetin etkisini en aza indirecek mekanizmaları düşünmek gerekiyor. Bunun için de devletteki bağlı ya da ilgili kuruluşların dışında özellikle iktisadi alanında düzenleyici denetleyici kurumlar SPK, BDDK gibi bir tür düzenleyici, denetleyici örgütlerdeki bağımsızlığa sahip, yönetimine sektörlerin katılabileceği, ama kolektif bir

kaynağın yaratılıp adil bir biçimde de yeniden döndürüleceği bir mekanizma tasarlıyordum, arıyordum. Bu arayışın beni götürdüğü bağımsız sanat kurumudur. Şimdi konuşulduğu, yapılmaya çalışıldığı gibi değil. Daha kültür alanından insanlarla oluşturulmuş bir şey. Ama mümkün olmadı, anlaşılmadı. Bordrolu sanatçılar, TRT, Kültür Bakanlığı, Devlet Tiyatroları gibi kurumlarda çalışanların kaygıları, devlet şemsiyesinin altından çıkacakları korkuları olumsuz atmosfer oluşturdu. Korku ve kaygıyla oluşturamazsınız. Onlar için çok iyi olacağından emin olsam da, genel olarak Türkiye'deki kültür yaşamı için değerli olacağından emin olsam da yapamadık. Sinema çevreleri daha rekabetçi bir arka plana sahip oldukları için yeni fikre daha çabuk intikal ettiler. Devletle birlikte çalışan sektör içinden seçilmiş bir kurul ve kurul gözetiminde ve iradesinde dağıtım sağlama gibi bir model tasarladık."

İlk destekler

2005 yılında açıklanan ilk desteklerle bugüne kadar gelen süreç başlamış oldu. "Yeşilçam sokakları" hareketlendi.[11] İlk yıllardaki destek mekanizması gerek sektörün eksikliklerinden, gerekse bakanlığın sektörü bilmemesinden ötürü sorunluydu. Bu dönem destekleri nedeniyle bazı yönetmen ve yapımcılar bürokratik nedenlerle zor durumda kaldı. Desteğe hak kazanan yönetmenlerden çoğu destek parasını almamayı tercih etti. Alanlardan Handan İpekçi (ve başka yönetmenler de) bürokratik nedenlerle sorun yaşadı.[12] Ancak yasadaki ve yönetmeliklerdeki açıklar bulundukça düzeltmeler yapıldı. O dönem kısa filmine destek alan Umut Aral kendisinin yaşadığı arızi durumu şu şekilde açıklıyor:

"Başlatılan sinema destek projesinin ilk ayağında proje dosyamı gönderdim. İnternet sitesindeki ilk açıklamalarında amatör çalışmalara yönelik bir yardım söz konusu değildi. Daha sonra ortaya çıktı ki amatör projelere de destek var. Kısa metraj için mi değil mi, o da belli değil, ortada muğlak bir durum var. Bana, siz yine de gönderin projenizi, dediler. O başvurudan da sadece benim filmime yardım çıkmış."

İlk yıllardaki sorunlara rağmen bakanlık destekleri Türkiye sinemasının önünü açtı ve bugüne gelen tartışmalar da başlamış oldu. Yazı dizimin diğer bölümlerinde desteklerin veri analizine, ekonomik yapısına, yapımcılarla

ilişkisine, filmlerin seçilme süreçlerine, siyasi gelişmeler gibi desteklerin farklı alanlarına bakacağım.

Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun

Kanun No. 5224

BİRİNCİ BÖLÜM
Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1. — Bu Kanunun amacı, bireyin ve toplumun sinema sanatı ürünlerinden verimli bir biçimde yararlanabilmesi ve sinema sanatının sunduğu olanaklardan yararlanarak çağdaş ve etkin bir kültürel iletişim ortamının yaratılması için sinema sektörünün eğitim, yatırım, girişim, yapım, dağıtım ve gösterim alanlarında geliştirilmesi ve güçlendirilmesi ile kayıt ve tescile de esas olacak şekilde sinema filmlerinin değerlendirilmesi ve sınıflandırılmasını ve bu alanda yerli ve yabancı yatırım ve girişimlerin desteklenmesini sağlamaktır.

Kapsam

MADDE 2. — Bu Kanun sinema sektörünün güçlendirilmesi, desteklenmesi, kayıt ve tescile de esas olacak şekilde sinema filmlerinin değerlendirilmesi ve sınıflandırılması ile Bakanlığın görev, yetki ve sorumluluğuna ilişkin hükümleri kapsar.

Tanımlar

MADDE 3. — Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Bakanlık: Kültür ve Turizm Bakanlığını,

b) Sinema filmi: Sinema sanatına özgü dil ve yöntemler ile meydana getirilen belgesel, kurgu, animasyon ve benzeri türlerde; konulu veya konusuz, uzun veya kısa metrajlı, tespit edildiği materyale bakılmaksızın elektronik, mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisinden ibaret filmleri,

c) Kurgu film: Yaratıcı bir fikre dayalı olarak, sinema sanatına özgü dil ve yöntemler ile meydana getirilen konulu filmleri,

d) Belgesel film: Bilimsel, güncel, tarihî, doğal ve benzeri olgu veya düşüncenin sinema sanatına özgü dil ve yöntemler ile araştırıldığı, anlatıldığı ve kurgulandığı filmleri,

e) Animasyon film: Ağırlıklı olarak canlandırma tekniğinin kullanıldığı, sinema sanatına özgü dil ve diğer teknik ve yöntemlerle meydana getirilen filmleri,

f) Değerlendirme ve sınıflandırma: Ülke içinde üretilen veya ithal edilen sinema filmlerinin ticarî dolaşıma ve gösterime sunulmadan önce, gösterim ve iletim biçimleri dikkate alınarak kayıt ve tescile de esas olacak şekilde kamu düzeni, genel ahlâk ile küçüklerin ve gençlerin ruh sağlığının korunması, insan onuruna uygunluk ve Anayasada öngörülen diğer ilkeler doğrultusunda denetlenmesi, değerlendirilmesi ve sınıflandırılmasını,

g) Destekleme: Sinema sektöründe yapım, senaryo yazımı, arşiv, belgeleme, teknik alt yapı, eğitim, araştırma, geliştirme, tanıtım, dağıtım, pazarlama, gösterim alanlarına ilişkin projelerin değerlendirilerek uygun görülenlerin desteklenmesini,

h) Meslek birlikleri: 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında kurulan tüzel kişiliği haiz kuruluşları,

ı) Sektörel sivil toplum kuruluşları: Sinema sektöründe faaliyet gösteren dernek, vakıf, birlik ve sendika gibi kuruluşları,

İfade eder.

İKİNCİ BÖLÜM
Sürekli Kurullar

Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu

MADDE 4. — Sinema filmlerinin değerlendirilmesi ve sınıflandırılması, Bakanlık bünyesinde oluşturulan Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulunca yapılır.

Kurul; Bakanlık ile İçişleri ve Millî Eğitim bakanlıklarından birer üye, ilgili alan meslek birliklerince önerilecek uzman kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek üç üye ile Bakanlık tarafından belirlenecek, alanında doktora derecesi bulunan bir sosyolog, bir psikolog ve bir çocuk gelişimi uzmanı olmak üzere toplam dokuz üyeden oluşur. Kurul, en az altı üyenin katılımıyla toplanır ve beş üyenin aynı yöndeki oyuyla karar alır.

Değerlendirilmesi ve sınıflandırılması yapılan filmin yapımcısı istediği takdirde Kurula gözlemci olarak katılabilir.

Kurul, ön değerlendirme ve sınıflandırma yapılması amacıyla alt kurullar oluşturarak çalışabilir. Alt kurul, Bakanlık temsilcisi, meslek birliklerince önerilenler arasından Bakanlıkça seçilecek sektörden bir temsilci ile bir psikolog olmak üzere üç kişiden oluşur. Alt kurul, yapılan ön değerlendirme ve sınıflandırma sonucunda, gerekli görülen hallerde veya filme ilişkin öngörülen kısıtlayıcı tedbire yapımcının muvafakat etmemesi halinde, filmi bir kez daha değerlendirilmek ve karara bağlanmak üzere Değerlendirme ve Sınıflandırma Kuruluna gönderir.

Bakanlık, insan onurunun, kamu düzeninin, genel ahlakın, çocukların ve gençlerin ruh sağlığının korunması amacıyla; şiddet, pornografi ve insan onuruyla bağdaşmayan görüntü ve etkiler içeren filmleri yeniden değerlendirilmek üzere Değerlendirme ve Sınıflandırma Kuruluna sevk edebilir.

Kurul üyelerine yılda oniki toplantıdan fazla olmamak üzere her toplantı için (3000), alt kurulda görev yapan üyelere ise ayda yirmi toplantıdan fazla olmamak üzere her toplantı günü için (1000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutar üzerinden toplantı ücreti ödenir.

Değerlendirme ve sınıflandırma işlemleri ile kurullara ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Danışma Kurulu

MADDE 5. — Sinema sanatına ilişkin temel yaklaşımların, sektörel eğilim ve yönelimlerin araştırılması ve etkin bir iletişim kurulması amacıyla, Bakanlık bünyesinde bir Danışma Kurulu oluşturulur. Kurul yılda bir kez toplanır ve tavsiye niteliğinde kararlar alır.

Kurul; ilgili alan meslek birlikleri, sektörel sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile üniversitelerin ilgili bölümlerinde görevli öğretim elemanlarından oluşur. Kurulun sekreterlik hizmetleri Bakanlık tarafından yürütülür.

Kurulun oluşumu ile çalışma usul ve esasları Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Destekleme Kurulu

MADDE 6. — Destekleme başvurusunda bulunulan projeleri değerlendirmek ve desteklenecek olanları belirlemek üzere, Bakanlık bünyesinde Destekleme Kurulu oluşturulur. Kurul, Bakanlık temsilcisi ile ilgili alan meslek birliklerinin üyeleri arasından seçtiği birer üye ve sinema ile ilişkili alanlarda temayüz etmiş uzman kişilerden Bakanlıkça belirlenecek üç üyeden oluşur. Bakanlık gerekli gördüğü takdirde kendi belirlediği üyeleri değiştirebilir veya meslek birliklerinden, seçtikleri üyelerin değiştirilmesini isteyebilir. Kurul üye sayısı onbeş kişiyi geçemez. Kurulun oluşturulmasında üye bildirimi açısından ortaya çıkan eksiklikler Bakanlıkça giderilir. Kurul üyelerinin görev süresi iki yıldır. Bakanlık temsilcisi dışındaki üyeler iki dönem üst üste seçilemezler.

Bakanlık temsilcisi Kurulun başkanıdır. Kurul, üye tam sayısının en az üçte ikisi ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla karar verir. Kurulun iki defa üst üste toplanamadığı veya karar veremediği durumlarda Bakanlık re'sen karar verir. Kurul kararları Bakan onayı ile yürürlük kazanır. Onaylanmayan kararlar otuz gün içinde yazılı gerekçesi ile birlikte yeniden gözden geçirilmek üzere Kurula iade edilir. Kurulun son kararı Bakan onayına tekrar sunulur, bu durumda da onaylanmayan kararlar geçersiz sayılır.

Kurulun sekreterlik hizmetleri Bakanlık tarafından yürütülür. Bu çerçevede Bakanlık, destekleme başvurusunda bulunan projelere ilişkin ön incelemeleri yapmak üzere Bakanlık içerisinden yeterli sayıda raportör görevlendirir.

Kurul üyelerine, yılda on toplantıdan fazla olmamak üzere her toplantı için (3000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutar üzerinden toplantı ücreti ödenir.

Destekleme Kurulunun oluşumu ile çalışma usul ve esasları Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Yazı dizisinin ikinci bölümünde sinema destekleri verilerine[1] bakacağım. 2005-2015 yılları arasında uzun metraj filmler üzerinden kaç film, ne kadar destek almış, filmlerin box office bilgileri ve katıldıkları festivaller gibi sayısal verilere odaklanacağım. Bu veriler üzerinden de sinemacıların yorumlarını aktaracağım.

Öncelikle hangi bölümde kaç filme destek verildiğine bakalım. Yıllara göre verilen destek miktarını incelediğimizde, çok uzun metraj film yapımının desteğini, sonrasında da ilk uzun metraj filmini çekecek yönetmenlere destek verildiği görülüyor.

YILLARA GÖRE DESTEKLENEN FİLM SAYILARI				
YIL	**UZUN METRAJ**	**İLK FİLM UZUN METRAJ**	**YAPIM SONRASI**	**DESTEKLENEN TOPLAM FİLM SAYISI**
2005	26	4	1	31
2006	22	11	1	34
2007	24	11	6	41
2008	16	14	2	32
2009	16	13	5	34
2010	15	17	7	39
2011	23	23	12	58
2012	25	12	5	42
2013	15	7	0	22
2014	39	15	0	54

Aşağıdaki tabloda da destek miktarları ve desteklenen filmlerle ilgili çeşitli oranlar var:

Hazırlayan: Yamaç Okur **Güncelleme:** 14.7.2014
(Bu veriler Sinema Genel Müdürlüğü'nün web sayfasında yayımlanmış olan Destekleme Kurulu kararlarına göre hazırlanmıştır.)

KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI SİNEMA DESTEKLERİ İLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ İSTATİSTİKLER (2005-2014)*

Bakanlık'tan Yapım Desteği Alan Toplam Uzun Metraj Film Sayısı:	384	YÜZDE
Yapım Desteği Kategorisi	221	58%
İlk Film Kategorisi	124	32%
Yapım Sonrası Kategorisi	39	10%
İlk Filmini Bakanlık Desteğiyle Çeken Yönetmen Sayısı:	176	46%
İkinci Filmini Bakanlık Desteğiyle Çeken Yönetmen Sayısı:	47	12%
Desteği Almayıp Tekrar Başvuru ile Destek Alan Film Sayısı:	26	7%
Desteği Almayan/Çekilemeyen Film Sayısı:	74	19%
Çekim/Post-Prodüksiyon Aşamasındaki Film Sayısı:	27	7%
Proje Geliştirme Aşamasındaki Film Sayısı:	61	16%
Vizyona Giremeyen Film Sayısı:	12	3%
Vizyon Bekleyen Film Sayısı:	13	3%
Vizyona Giren Film Sayısı:	171	45%
Eurimages Desteği Alanlar:	19	5%
Yurtdışı Ortaklığı Olanlar:	42	11%
Önemli Festival Başarısı Olan Film Sayısı:	65	17%
100 bin kişi Üstü Seyirci Sayısı Yapan Film Sayısı:	24	6%
Toplam Seyirci Sayısı:	14.729.852	
Toplam Hasılatı:	117.799.398 TL	
Uzun Metraj Filmlere Verilen Yapım Desteği Toplamı:	99.705.466 TL	

2010 Yılı Sonuna Kadar Destek Alan Projelerle İlgili İstatistik**

Yapım Desteği Alan Film Sayısı:	**208**	YÜZDE
Vizyona Girenlerin Sayısı:	118	57%
Çekilemeyen/Desteği Kullanmayan Film Sayısı:	77	37%
Vizyona Giremeyen Film Sayısı:	12	6%
Post-Prodüksiyondaki Film Sayısı:	1	1%
Yurtdışı Satışı Yapılan Film Sayısı:	7	3%
Önemli Festival Başarısı Olan Film Sayısı:	41	20%
100 bin kişi Üstü Seyirci Sayısı Yapan Film Sayısı:	16	8%
Filmlerin Toplam Seyirci Sayısı:	8.610.454	
Filmlerin Toplam Hasılatı:	61.087.676 TL	
Uzun Metraj Filmlere Verilen Yapım Desteği Toplamı:	46.232.000 TL	

* 2004 yılında çıkan 5224 No'lu Sinema Destek Yasası sonrasında

** Yönetmelik uyarınca verilen desteklerin en geç üç yıl içinde tamamlanıp Bakanlığa teslim edilmesi gerektiği için 2010 yılı sonuna kadar olan veriler kendi içinde ayrıca değerlendirildi.

Destek alıp 100 bin barajını geçen filmler listesine bakarsak, 24 film vizyonda önemli bir başarı elde etmiş durumda. Ancak desteklenen toplam filmler arasında 100 bin barajını geçen film sayısının düşük kalması sinema destekleriyle ilgili tartışmaların en önemli kaynaklarından birini oluşturuyor[2]. Özellikle ana akım medyadaki bazı haberlerde de gişe başarısı kazanan popüler filmlerin vergilerinin

bağımsız filmlere aktarıldığına işaret ediliyor.[3]

NO	PROJE ADI	HANGİ DÖNEM	DESTEK TUTARI (TL)	YÖNETMEN	VİZYON FİLM ADI	SALON SAYISI	SEYİRCİ SAYISI	SALON BAŞINA SEYİRCİ ORTALAMASI	BOX OFFICE
1	Kelebeğin Rüyası	2012/1	500.000 TL	Yılmaz Erdoğan	Kelebeğin Rüyası	346	2.159.749	6.242	20.846.440 ₺
2	Son Osmanlı Yandım Ali Yedi Düvele Karşı	2006/4	400.000 TL	Mustafa Şevki Doğan	Son Osmanlı Yandım Ali	160	1.087.449	6.797	7.604.240 ₺
3	120	2007/2	400.000 TL	Murat Saraçoğlu, Özhan Eren	120	180	1.040.682	5.782	5.051.340 ₺
4	Mandıra Filozofu	2013/1	250.000 TL	Müfit Saçıntı		204	942.546	4.620	9.191.991 ₺
5	Çanakkale Yolun Sonunda	2011/3	400.000 TL	Serdar Akar, Kemal Uzun	Çanakkala Yolun Sonu	258	670.925	2.600	5.372.309 ₺
6	Kurtuluş Son Durak	2011/3	200.000 TL	Yusuf Pirhasan	Kurtuluş Son Durak	209	583.880	2.794	5.393.534 ₺
7	Ulak	2007/2	475.000 TL	Çağan Irmak	Ulak	160	523.745	3.273	3.983.320 ₺
8	Entelköy	2011/1	250.000 TL	Yüksel Aksu	Entelköy Efeköy'e Karşı	202	519.166	2.570	4.287.344 ₺
9	Takva	2006/1	250.000 TL	Özer Kızıltan	Takva	90	349.530	3.884	2.490.837 ₺
10	Eve Giden Yol	2006/1	250.000 TL	Semir Aslanyürek	Eve Giden Yol 1914	186	345.817	1.859	2.404.632 ₺
11	Çınar Ağacı (Adviye Hanım)	2010/3	400.000 TL	Handan İpekçi	Çınar Ağacı	218	325.511	1.493	2.705.776 ₺
12	Labirent	2010/1	400.000 TL	Tolga Örnek	Labirent	203	287.526	1.416	2.475.202 ₺
13	Mavi Gözlü Dev "Nazım Hikmet"	2006/1	175.000 TL	Biket İlhan	Mavi Gözlü Dev	66	276.295	4.186	2.059.668 ₺
14	İncir Reçeli	2010/1	200.000 TL	Murat Aytaç Ağırlar	İncir Reçeli	58	251.277	4.332	1.962.383 ₺
15	Kış Uykusu	2013/1	750.000 TL	Nuri Bilge Ceylan	Kış Uykusu	132	237.260	1.797	2.728.886 ₺
16	Eve Dönüş	2006/1	250.000 TL	Ömer Uğur	Eve Dönüş	77	231.784	3.010	1.552.438 ₺
17	Taş Mektep	2010/3	350.000 TL	Altan Dönmez		156	196.095	1.257	1.282.492 ₺
18	Vicdan	2007/4	350.000 TL	Erden Kıral	Vicdan	131	157.877	1.205	1.233.728 ₺
19	Sonbahar Ağıtı	2007/2	225.000 TL	Özcan Alper	Sonbahar	36	151.392	4.205	1.111.905 ₺
20	Unutma Beni	2011/1	250.000 TL	Özer Kızıltan	Beni Unutma	130	147.078	1.131	1.395.559 ₺
21	Sevdaya Durdu Zaman	2009/2	225.000 TL	Yusuf Kurçenli	Yüreğine Sor	71	146.365	2.061	1.175.758 ₺
22	Hayaller	2007/4	200.000 TL	Nuri Bilge Ceylan	3 Maymun	57	127.668	2.240	1.173.753 ₺
23	Deli Deli Olma	2008/4	300.000 TL	Murat Saraçoğlu	Deli Deli Olma	133	117.082	880	914.710 ₺
24	Alev Alev	2011/1	250.000 TL	Murat Saraçoğlu	Yangın Var	162	108.455	669	866.763 ₺

Festival başarıları:

Ancak destek alan filmlerin festival başarılarına baktığımızda gişe gelirlerinden daha olumlu bir tabloyla karşılaşıyoruz. Ulusal festivallerden ödül kazanan, uluslararası festivallere katılım sağlayan ya da bu festivallerden ödül alan film sayısı 64. Peki, festival başarıları bakanlıktan destek alan filmler için neden önemli? Desteğin şartlarına göre her film geri ödeme yapmak zorunda. Ancak vizyon gelirlerinden de anlaşılacağı üzere birçok film geri ödeme yapabilecek kadar gelir elde edemiyor. Bu nedenle birçok yönetmen ödeme yapmadığı için tekrar başvuru yapamıyor. Ancak festival başarısı olduğu takdirde yönetmen "cezalı" sayılmıyor ve geri ödeme yapmasa da tekrar başvuru yapma hakkı elde ediyor. Uluslararası festivallerden ödül almak ya da uluslararası festivallere

katılım sağlamak ve ulusal festivallerden birinde ödül almak cezalı sayılmayıp tekrar destek başvurusu yapabilmek için yönetmenlerin tek şansı.

Toplam hasılatlar ve rüsumlar:

Şimdi de desteklerin gelir kaynağı olan rüsumlara bakalım. 2005-2015 yılları arası, Türkiye'deki sinema bilet satışlarının arttığı yıllar oldu. AVM sinemalarının artması ve sinemaya ulaşımın kolaylaşması, sinemanın bir eğlence biçimi olarak tekrar kazanılması, popüler Türk filmlerine yönelik ilgi bu artışın önemli etkenleri.

Sinema gişelerinden elde edilen rüsum vergisi, belediye tarafından toplanan, bilet kesilen her alanda uygulanan bir eğlence vergisi. Her bilet ücretinin yüzde 10'u rüsum vergisi olarak belediye tarafından toplanıyor. Bu verginin bir kısmı toplayan belediyeye ve onun üzerinden Maliye Bakanlığı'na aktarılıyor. Yüzde 75'lik büyük kısım ise Kültür Bakanlığı'na aktarılıyor. Ancak toplam gişe hasılatı ve aktarılması gereken pay üzerinden baktığımızda, hiçbir zaman kâğıt üzerindeki miktar aktarılmıyor. Hatta 10 yıl içinde gişe gelirleri çok büyük miktarda artmasına rağmen, 2013 yılına kadar destek miktarları artmadı.

Bunun sebeplerinden birini, daha önceki bir röportajında Telif Hakları Genel Müdürü Abdurrahman Çelik'in söylediği üzere, sinema salonlarının vergilerini ödememesi olarak görüyoruz. Yönetmen İsmail Güneş'in de aktardığına göre vergileri ödememekten kaynaklanan ceza vergilerin kendisinden daha az bir miktar. Dolayısıyla sinema salonlarının bir kısmı vergiyi ödemektense cezayı ödemeyi daha hesaplı buluyor.

Ancak bir diğer önemli konu da, toplanan ve Kültür Bakanlığı'na aktarılan paranın bir kısmının bakanlığın sevk ve idaresinde kullanılmak üzere saklanması. Aslında sinemaya aktarılması gereken para bakanlıkta kullanılıyor.

Bir diğer payın da festivallere verilen destekler gibi yapım dışı sinema desteklerinin bir kısmının bu bütçe içinden kullanılması olduğu düşünülebilir.

Buradaki asıl önemli konu ise son iki yılda artan destekler: 2014[4] yılında bakanlık 27 milyon TL'ye yakın destek aktararak 2013 yılı desteğini ikiye katladı. 2015[5] yılının ilk kurul toplantısından ise 22 milyon TL destek kararı çıktı; bu bir seferde açıklanan en yüksek destek miktarıydı. 2015 yılında verilecek diğer desteklerle birlikte bu miktarın daha da artıp rekor seviyeye ulaşması bekleniyor.

Son iki yıldaki destek miktarının artmasını birkaç nedene bağlayabiliriz. Birincisi, yukarıda bahsettiğimiz vergi toplanamaması, toplanan ve bakanlığa aktarılan paranın başka yerlerde kullanılması gibi sorunların önüne geçilmiş olabilir. İkinci bir neden, Türkiye sinemasının 100. yılı vesilesiyle destek miktarı rüsumdan bağımsız olarak artırıldı, bunu bakanlık yetkililerinin söylemlerinde de görebiliyoruz.

Ancak üçüncü ve sektörü sağlıksızlaştıran unsur ise AKP hükümetinin bunu politik bir başarı olarak lanse etmesi... Eski Kültür ve Turizm Bakanı Ömer Çelik'in açıklamalarında buna sıkça rastlayabiliyoruz. Bu noktadaki sağlıksız yön, belirli vergi oranlarına dayanmadan artırılan desteklerin hükümet ve sinemacılar nezdinde bir ulufe gibi algılanması. Halbuki destekler belli bir formalite çerçevesinde aktarılsa ve artırılsa böyle bir algının önüne geçilmiş olacak.

YIL	TOPLAM SEYİRCİ	TOPLAM HASILAT	ORTALAMA BİLET FİYATI	RÜSUM ORANI	GERÇEKLEŞEN TOPLAM RÜSUM	BAKANLIK SAYMANLIK HESABINA AKTARILMASI GEREKEN MİKTAR (RÜSUMUN %75'İ)	SİNEMA DESTEKLERİ TOPLAM
2013	50.295.805	504.347.109 TL	10,03 TL	10,00%	50.434.711 TL	37.826.033 TL	10.354.066 TL
2012	43.935.763	421.883.398 TL	9,60 TL	10,00%	42.188.340 TL	31.641.255 TL	10.354.066 TL
2011	42.298.500	398.393.000 TL	9,42 TL	10,00%	39.839.300 TL	29.879.475 TL	13.246.500 TL
2010	41.064.394	380.202.275 TL	9,26 TL	10,00%	38.020.228 TL	28.515.171 TL	11.805.400 TL
2009	36.899.954	308.114.616 TL	8,35 TL	10,00%	30.811.462 TL	23.108.596 TL	11.805.400 TL
2008	38.465.046	301.565.961 TL	7,84 TL	10,00%	30.156.596 TL	22.617.447 TL	9.119.000 TL
2007	31.151.309	242.328.644 TL	7,78 TL	10,00%	24.232.864 TL	18.174.648 TL	12.225.810 TL
2006	34.866.233	243.265.499 TL	6,98 TL	10,00%	24.326.550 TL	18.244.912 TL	9.671.000 TL
2005	27.801.041	184.286.246 TL	6,63 TL	10,00%	18.428.625 TL	13.821.468 TL	4.975.000 TL

Yıl	Adet	Destek Miktarı (TL)	Ortalama Yıllık Euro Kuru	Destek Miktarı (EURO)
2004	31	1.050.000 ₺	1,7762	591.150 €
2005	49	4.273.400 ₺	1,6774	2.547.633 €
2006	62	9.841.974 ₺	1,8065	5.448.090 €
2007	73	10.487.714 ₺	1,7843	5.877.775 €
2008	136	18.117.564 ₺	1,9097	9.487.126 €
2009	157	14.109.946 ₺	2,1604	6.531.173 €
2010	193	12.555.550 ₺	1,9987	6.281.858 €
2011	202	12.984.630 ₺	2,3361	5.558.251 €
2012	90	7.343.895 ₺	2,3152	3.172.035 €
2013	115	9.911.842 ₺	2,5354	3.909.380 €
TOPLAM	**1108**	**100.676.515 ₺**		**49.404.470 €**

Destek miktarlarının karşılaştırılması ve diğer destekler:

2005-2015 yılları boyunca film yapımlarına toplamda 130 milyon TL'ye yakın destek verildi.[6] Bakanlık desteklerinde en büyük payı uzun metraj yapımlar alıyor. Birçok ülkedeki sinema destekleriyle benzer bir uygulama. Ancak İlk Film Yapım destekleri konusunda belli sorunlarla karşılaşıyoruz. 2006-2011 yılları arasında İlk Film Yapım desteklerinin Uzun Metraj Yapım desteklerinin genel olarak yarısı kadar olduğunu, hatta 2011 yılında birbirine çok yakın olduğunu görebiliriz.

2012-2014 desteklerinde ise İlk Film Yapım desteklerinin Uzun Metraj Yapım desteklerine göre dörtte bir oranına çekildiğini görüyoruz. Bakanlığın ilk yıllarındaki genç yönetmenleri destekleme politikasından vazgeçildiği aşikâr. Desteklerin ilk yıllarında genç yönetmenlere alan açma stratejisi uygulanmasına rağmen, sektörün küçüklüğü nedeniyle birçok yönetmen ikinci filminde sorun yaşadı. Ancak son iki yıldır ilk film desteği azaldı. Bir denge oluşturulmaya çalışıldı.

YIL	TOPLAM	UZUN METRAJ YAPIM	İLK FİLM YAPIM	YAPIM SONRASI	BELGESEL FİLM YAPIM	BELGESEL FİLM GELİŞTİRME	SENARYO GELİŞTİRME	ANİMASYON YAPIM	KISA FİLM	KURGU FİLM YAPIM GELİŞTİRME
2005	4.975.000 ₺	4.650.000 ₺	300.000 ₺	25.000 ₺	0 ₺	0 ₺	0 ₺	0 ₺	0 ₺	0 ₺
2006	9.671.000 ₺	5.404.000 ₺	2.275.000 ₺	30.000 ₺	969.000 ₺	94.000 ₺	440.000 ₺	160.000 ₺	299.000 ₺	0 ₺
2007	12.225.810 ₺	6.875.000 ₺	2.335.000 ₺	292.000 ₺	1.577.000 ₺	14.000 ₺	458.000 ₺	40.000 ₺	634.810 ₺	0 ₺
2008	9.844.000 ₺	4.425.000 ₺	2.850.000 ₺	60.000 ₺	1.245.000 ₺	20.000 ₺	464.500 ₺	120.000 ₺	644.500 ₺	15.000 ₺
2009	9.535.000 ₺	4.475.000 ₺	2.600.000 ₺	285.000 ₺	1.185.000 ₺	24.000 ₺	354.000 ₺	50.000 ₺	562.000 ₺	0 ₺
2010	11.805.400 ₺	5.280.000 ₺	3.651.000 ₺	420.000 ₺	1.223.000 ₺	25.000 ₺	548.000 ₺	90.000 ₺	553.400 ₺	15.000 ₺
2011	13.246.500 ₺	6.000.000 ₺	5.100.000 ₺	870.000 ₺	665.000 ₺	0 ₺	246.000 ₺	0 ₺	365.500 ₺	0 ₺
2012	13.060.500 ₺	8.200.000 ₺	2.510.000 ₺	350.000 ₺	1.185.000 ₺	0 ₺	232.000 ₺	297.000 ₺	286.500 ₺	0 ₺
2013	10.354.066 ₺	5.833.466 ₺	1.900.000 ₺	0 ₺	1.994.600 ₺	0 ₺	257.500 ₺	80.000 ₺	288.500 ₺	0 ₺
2014	26.979.750 ₺	18.410.000 ₺	4.300.000 ₺	0 ₺	3.185.000 ₺	0 ₺	472.500 ₺	140.000 ₺	472.250 ₺	0 ₺
TOPLAM	121.697.026 ₺	69.552.466 ₺	27.821.000 ₺	2.332.000 ₺	13.228.600 ₺	177.000 ₺	3.472.500 ₺	977.000 ₺	4.106.460 ₺	30.000 ₺

Bakanlık destekleri arasındaki Belgesel Film Yapım, Senaryo Geliştirme, Animasyon Yapım ve Kısa Film desteklerinin de kendi içinde mantıklı bir paya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Tabii ki belgeselciler, kısa filmciler ve animasyon filmciler bu miktarın artırılması gerektiği konusunda hemfikir. Ancak toplam tabloya ve sektörün dinamiklerine baktığımızda dengenin kolay kolay değişmeyeceğini söylenebilir.

Desteklerdeki önemli bir sorun da Film Geliştirme desteklerinin eksikliği olarak görülüyor. Film geliştirme süreci sinema filmi üretiminin en önemli süreçlerinden biri. Şu an Türkiye'de uygulanan sisteme göre filmler destek alıyor ya da alamıyor ve buna göre film çekiliyor ya da çekilemiyor. Geliştirme sürecinin sağlıklı işlediği

durumlarda ise filmler senaryo doktoruna gider, ortak yapımcılar aranır, başka fonlar bulunmaya çalışılır, yönetmenin film üzerine çalışma zamanı artar ve daha sağlam filmler çıkar. Şu an Türkiye yapımı filmlerdeki "olmamışlık" sorununun en büyük nedenlerinden birini burada aramak gerekiyor. Yamaç Okur ile yaptığım ve dizinin devamında aktaracağım röportajda bu konuyu ayrıntılarıyla konuştuk.

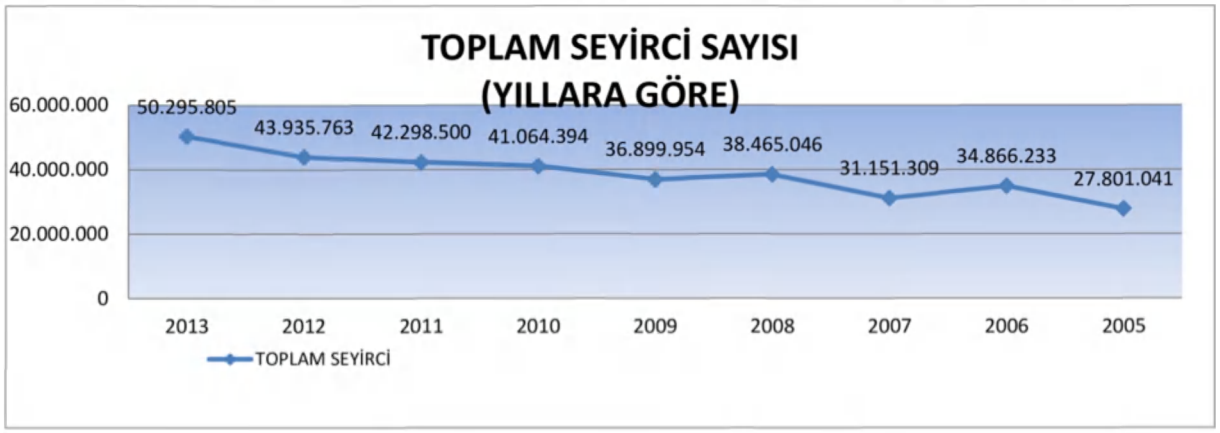

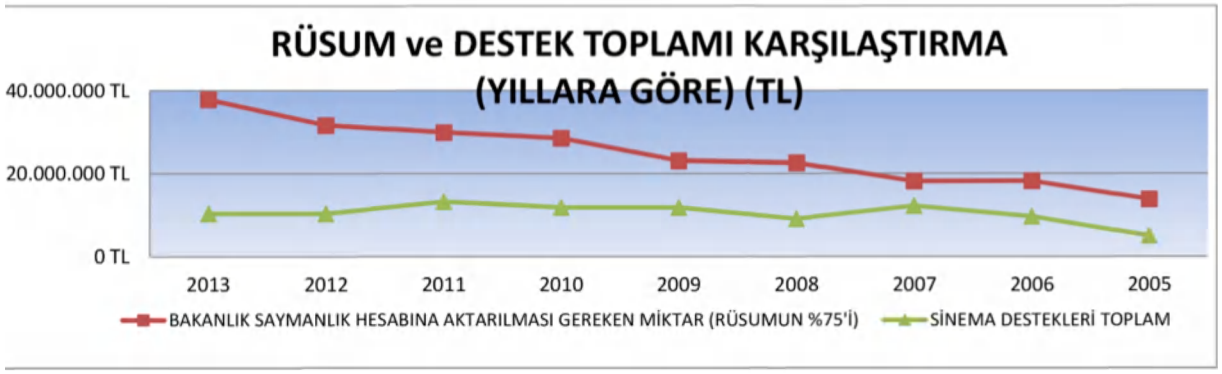

Son olarak şunu belirtmek gerekli: Bütün bu verilerin kesinliğine dair sorunlar olduğunu söyleyebiliriz. Başka veriler sunmak da mümkün olacaktır. Çünkü aşağıdaki tabloda da görebileceğiniz üzere kurul kararları ile bakanlık web sitesi üzerinden açıklanan rakamlarda arasında dahi farklılıklar var. Küçük bir örnek vermek gerekirse, 2005 yılındaki ilk desteklerde, kısa film desteği yok görünüyor, ancak yönetmen Umut Aral kısa filmiyle destek almıştı.

Bu açıdan bakanlığın destekleri tekrar hesaplayıp şeffaf bir şekilde web sitesinden açıklaması, hatta sektörel raporlar hazırlaması gerektiğini vurgulamak gerekir.

YIL	SİNEMA FİLMLERİNE VERİLEN DESTEK (KURUL KARARLARINA GÖRE)	BAKANLIK SAYFASINDA SİNEMA FİLMLERİNE VERİLEN DESTEK (BAKANLIK WEB SAYFASINA GÖRE)*
2005	4.975.000 TL	5.206.000 TL
2006	9.671.000 TL	10.781.791 TL
2007	12.225.810 TL	14.111.990 TL
2008	9.844.000 TL	10.682.360 TL
2009	9.535.000 TL	9.811.420 TL
2010	11.805.400 TL	14.657.360 TL
2011	13.246.500 TL	15.691.200 TL
2012	13.060.500 TL	12.380.600 TL
2013	10.354.066 TL	9.284.246 TL
TOPLAM	84.363.210 TL	93.322.721 TL

Türkiye sineması 1996 yılında vizyona giren "Eşkıya" filminin 2.5 milyon kişi tarafından izlenmesinden bu yana yeniden endüstrileşme dönemine girdi. Gişe istatistiklerinin uluslararası standartlara göre tutulmaya başlandığı 1989 yılından bu yana Türkiye'de filmlerin gişe başarıları konuşulur oldu. 2000 yılından itibaren ise "Eşkıya" ile fitili ateşlenen Türkiye sineması hem yeni rekorlara koştu, hem toplam başarısını artırdı, hem de uluslararası arenada adından söz ettirir oldu. Sinema Genel Müdürlüğü 2000 sonrası değişimi şu şekilde yorumluyor:

"İzleyici profili değişmiş, sinemacıların anlatımlarında belirgin değişiklikler gözlemlenmeye başlamıştır. Türk filmlerinin teknik düzeyi dünya standartlarını yakalamış, sinemaya sinema okullarından yetişmiş eğitimli gençler hâkim olmaya başlamıştır. Türk filmlerinin bütçeleri milyon dolarlık, seyirci sayıları da milyon kişilik rakamlara ulaşmaya başlamıştır. 2005 yılında 30 milyona yaklaşan Türkiye geneli yıllık bilet satışı, 2013 yılında 50 milyon sınırını aşmıştır."[1]

Ayrıca Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi tarafından 2014 yılı Ekim ayında yayımlanan rapora göre "2000'li yıllarla birlikte Türk sinema sektörü gösterdiği etkileyici büyüme trendiyle Avrupa'daki en hızlı gelişen ikinci ve en büyük yedinci pazar haline gelmiştir. Bu haliyle Türkiye'nin önünde sadece beş büyük AB ülkesi ve Rusya Federasyonu yer almaktadır."[2]

Peki bu büyüme içinde sinema destekleri nerede durmaktadır? Sinema Genel Müdürlüğü sinema desteklerine bu açıdan bir önem atfediyor:

"2004 yılında, 5224 sayılı 'Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi Ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun' çıkarılmış, bu yasa Türk

sineması için bir dönüm noktası olmuştur. Bu yasa ile uluslararası değerlendirme ve sınıflandırma sistemine geçilmiştir. Film üretiminde ve yerli film seyirci sayılarında artış yaşanmış, bu artış tüm yapımcıların ilgisini çekerek bir ivme yakalanmıştır. 2013 yılında sadece vizyon gelirleri 505.260.068 TL'lik büyüklüğe ulaşmış, sektörün toplam büyüklüğü 2 milyar TL'yi aşmıştır."

Sinema desteklerinin ana akıma dahil olmayan yapımların gerçekleştirilmesinde, genç yönetmenlerin sektöre kazandırılmasında, uluslararası başarılarda katkısı tartışılmaz. Ancak Türkiye yapımı filmlerin hasılat başarısı ile sinema destekleri arasında kolayca paralellik kurabilir miyiz?

Yine Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi raporuna bakalım. Rapora göre Türkiye'de box office piyasasında ana akım filmler aslan payını alıyor. Rapor, 321 filmin vizyona girdiği 2013 yılında sadece 13 filmin bir milyon bilet başarısına ulaştığını, 13 filmden 10 tanesinin Türkiye yapımı olduğunu ve onların da toplam gişe gelirinin yüzde 47'sine sahip olduğunu gösteriyor.

Yerli ana akım filmlerin gişe başarıları ile sinema destekleri arasındaki bağlantıyı bulmaya çalışalım: Gişe başarısı sağlayan yerli filmlerin birçoğunun bakanlık desteği almadığını, özel sermaye yatırımlarıyla gerçekleştirildiğini görüyoruz. Dolayısıyla yerli filmlere yönelik artan ve gişe başarısı olarak yansıyan ilgi, bakanlık desteklerinden bağımsız bir şekilde ilerlemektedir. Gözlemevi Raporu, yerli filmlerin gişe yapmasını, AVM sineması gibi kompleks sinemaların artması ve sinemaya ulaşımın kolaylaşmasına, televizyon ünlülerinin sinema filmlerinde boy göstererek ilgi çekmesi gibi nedenlere bağlıyor.

Peki destek alan filmlerin gişede başarılı olmamasının sebepleri nelerdir? Hep dile getirildiği gibi bu filmlerin sıkıcı olması, halkın bu tarz filmlere ilgi göstermemesi mi? Yeterli dağıtıma ulaşamamak mı? Yoksa en temelde destek mekanizmasındaki işlevsel bozukluklar mı? Şu anki destek mekanizmasının ekonomik açıdan sorunlu yanları nelerdir? Yapımcılar ve yönetmenler ne tür ekonomik sıkıntılar yaşamaktalar?

Bu sorulara yanıt bulmak için, yıllar boyunca reklam sektöründe çalıştıktan sonra sinemanın yapımcılık tarafına geçen ve endüstrinin ekonomik yönünü, mevzuatları, yasaları çok iyi bilen Serkan Çakarer'le görüştük.

Sanat, konumuz itibarıyla sinema, neden devlet desteğine ihtiyaç duyuyor?

Burada bir düzeltme yapmak istiyorum, sinemadaki destek ile diğer sanat alanlarındaki arasında kategorik olarak çok ciddi bir farklılık var. Sinemaya yapılan şu anki destek, devlet bütçesinden yapılan destek değil, sinema biletlerinden kesilen rüsum vergilerinden aktarılan bir para. Devletin burada fonksiyonu sinemayı desteklemek değil, sinemadan elde edilen rüsumun yeniden dağıtılmasını belirlemek. Genelde hangi tip filmler destekleniyor? Türkiye'yi uluslararası alanda tanıtma potansiyeli olan, normalde üretilmesi piyasa şartlarında çok kolay olmayan filmlerin yapılması ya da yeni yeteneklerin keşfedilmesi, endüstriye kazandırılması gibi piyasa ekonomisinin izin vermeyeceği alanlar. Sinemanın sosyal, kültürel bir anlamı da var. Kamu faydası da var bunun içerisinde. Dolayısıyla iki kategorik nokta var. Sinema kendi ürettiği gelir üzerinden nemalanıyor. Milletin vergileri deniyor ama bu sinemaya gidenlerden toplanan paylar, onlar yine sinemaya yatırılıyor. Değişik ortak yatırımlar yapılabilmesi, uluslararası işbirliğine açık olunabilmesi, yeni yeteneklerin keşfedilmesi önemli şeyler. Devlet demeyeyim ama endüstrinin bu tarz mekanizmaları olmasa bu filmler üretilemez.

Şöyle bir sorum vardı. 'Bu destekler ekonomik bir teşvik mi, yoksa sanata

yapılan bir katkı mı?' Sorum dediklerinize göre farklı bir boyut kazandı. Ekonomik anlamda nasıl değerlendirirsiniz?

Ekonomik anlamda değerlendirilmesi şöyle olur: Burası bir istihdam alanı birinci anlamda. Çalışanlar maaş alıyor, sosyal güvenlik bedelleri yatırılıyor. Bir ekonomik aktivite yaratılıyor. Mesela Antalya'da çekilen her film 1 liralık destek karşılığında 1.5 liralık oranda masraf yapmasını istersiniz. 200 bin liralık destek verirsiniz, Antalya'da 300 bin liralık harcama yapmasını istersiniz. Avrupa'da bu tarz fonlar çok var. Birtakım harcamalar üzerinden iadeler yaparsınız. Sinemanın yarattığı istihdamı artırmak için birtakım para iadeleri yaparsınız. Kaldı ki Kültür Bakanlığı'nın verdiği paranın tamamıyla yapılmıyor o filmler. Birtakım uluslararası fonlar, başka taraflardan da para alıyorsunuz. Kabaca Kültür Bakanlığı 10 lira veriyorsa, aslında 20 liralık bir harcama etkisine sahip. Filmin yarısını bakanlık finanse eder, yarısını da başka kaynaklardan bulmalı diye bir şart da var zaten. Ama sinemaya şöyle bakmak lazım. 70 milyonluk nüfusu olan bir ülkede 15 Milyon TL destek ile ekonomik etki yaratamazsınız. Bu nedenle ekonomik etkiyi artırmak istiyorsanız eğer, yaptığınız teşvikleri artırmalısınız.

Dünyadaki bu hibe, destek modellerinden Türkiye'ye uygun neler var?

Zor bir soru, çünkü aslında her ülkenin kendine göre realiteleri var. Bölgesel fon sistemi mesela bölgesel kalkınma için önemli ama bizde pek uygulanabilecek bir şey mi düşünmek lazım. Yerel otoriteler ile mülki amir arasında nasıl denge kurulur bilmiyorum. Bizde hep Fransa'da şöyle, böyle denir ama bize uygun bir model değil. Fransa'da harcanan paranın bizde harcanması mümkün değil. CNC'nin[3] yıllık bütçesi 1.5 milyar Euro. Çünkü orada sinemanın başka anlamları da var. Şunu sormalıyız: Biz ne olabiliriz? İdealde ne olabiliriz? Bu nasıl ortaya çıkar? Sinemaya giden seyirci sayısına bakarsınız. Üretilen film sayısına bakarsınız. Pazarları karşılaştırırsınız. Bir Polonya olabiliriz mesela. Neden Polonya olamıyoruz? Çok fark var arada ama potansiyel olarak baktığımız zaman burası daha büyük bir market, popülasyon daha yüksek. Ama bir Polonya kadar değiliz.

Biz aslında mantalite olarak Amerikan, İngiliz yani daha Anglosakson modele yakın duruyoruz. Devlet desteği çok yok, bu alan özel teşebbüse bırakmış gibi

duruyor. Ama orada da çok ciddi vergi ödeyen kuruluşlar var, vergi vermek üzerine bir sistem var. Bir şirket ya da kurum vergi vermek yerine sinemaya yatırım yapabiliyor, ortak olabiliyor. Onun kârını realize edip vergiden muaf oluyor. Equity yatırımı deniyor bu yatırımlara, yani özel sermaye yatırımı. Türkiye'de vergi tüketilen ürün üzerinden alındığı için bu şekilde işleyebilecek bir vergi sistemimiz yok. Devlet bugün hazine bonosuna yüzde 20 faiz verirken siz nasıl bir getiri öngöreceksiniz ki adam sinemaya yatırım yapsın? Ayrıca piyasanın her alanında tekelleşme eğilimi var. Anglosakson modelinin çalışması için devletin piyasadaki bu tip eğilimleri devamlı kontrol ettiğini ve rekabet koşullarını düzenlediğini görüyoruz. Dolayısıyla Anglosakson modeli de bu halimizle bize uyacak bir şey değil.

Ben gene de Avrupa sistemine benzer modeller olsun isterim. Belediyelerin, yerel unsurların, vakıfların, sanayi, ticaret odalarının desteklemesi üzerinden modeller geliştirebiliriz. Ama bunun ne hızla ve nasıl gerçekleştirileceği çok belli değil.

Şu anki Türkiye'deki modelin eksikliklerini nasıl sıralarsınız? Bu model nasıl düzeltilir?

Şimdiki sistemin iki temel problemi var. Bir tanesi destek mekanizmasının yapımcı üzerine kurulu olmaması. Birtakım insanlar gidiyor, başvuruyor, para alıyor, film çekiyor ya da çekemiyor. Ama yapımcı şirketlerin kurumsal yapılarının geliştirilmesi üzerinden çalışmak gerek, bütün dünyada, Avrupa'da olduğu gibi. Birinci problem temel olarak bu.

Bunu biraz daha açar mısınız? Yapımcı üzerinden giden bir sistem nasıl olur? Buradaki sorun nedir?

Bir yapımcı bir filmini yapıp, teslim edip raporlamadan ve filmini vizyona sokmadan yeni filmle başvuramıyor. Yani aynı anda üç projede birden çalışamıyor. Her üç projede de başvurduğunu düşünelim. Türkiye'deki sistemde biz ortak yapımlar yapan yapımcılarız, Türkiye, Fransa, Almanya ortak yapım ya da Eurimages desteği diyelim. Ama oradaki fon bizden kefil istemiyor. Evini ipotek ettir demiyor. Yapımcının "track record"una bakılıyor. Kim bu adam, daha önce neler yapmış? Bir nevi kefalet bazlı bir kredi var. Aynı bankalardaki gibi kişinin kefaletine bakılır. Türkiye'de ise şu oluyor, ben sana para veriyorum, bana

kefil bul, garantör bul, ya da evini ipotek ettir. Maddi bir teminat istiyor. Bunun sebebi de şu, Türkiye'deki Kıymetli Evrak Hukuku'na göre, daha doğrusu Amme Alacakları Sistemi'ne göre film değerli bir ürün, teminat ürünü sayılmıyor. Dünyada yapılan şu, ben zaten film yapıyorum, üretilen şey senin. Ama devlet üretilen filmi teminat kabul etmiyor. O zaman maddi bir teminat bulmak gerekiyor. Ama ben aynı anda üç film yapsam üç film için beş yüzer binlik destek alsam, 2 milyonluk teminat bulmam mümkün değil. Kimi bulacağım ki? Annenizi, babanızı bir yere kefil yaptınız... Evin barkın olsa onu ipotek ettirirsiniz ama 50 tane evim yok, bir tane evimi ipotek ettirebilirim. Saçma sapan bir durum var. Sorun böyle bir mekanizmada şekilleniyor.

İkinci problem: Türkiye'de ciddi bir ticari ölçekli sinema var. Komedi, korku gibi tür filmleri... Bunlar da bence desteklenmeyi hak ediyor. Ama buradaki hata şu. Bu filmler de aynı fon üzerinden desteklenmeli gibi tartışılıyor. 'Recep İvedik' de desteklenebilir ama cebine para koymak suretiyle değil. Gişe filmi yapan insanların daha çok film yapmaları için otomatik destekler yapılabilir. Giden her bilet üzerinden elde edilen rüsumun bir kısmı bir sonraki filmde kullanılmak üzere verilebilir. Böyle modeller de olmadığı için ticari film mi desteklensin, bağımsız filmler mi desteklensin, uluslararası ortak yapımlar mı, dağıtım mı desteklensin diye kafa karışıklığı var. İki tane ayrı akarsu olduğu görülmeli. Birinin değeri başka, diğerinin başka. Bir taraf sinema salonlarının ayakta tutulması, insanların sinemayla bağının kurulmasıyla ilgili. Diğer taraf normalde yapılamayacak uluslararası yapımlarla, festivallerle, genç yeteneklerin önünün açılmasıyla ilgili.

Devamlı sansür duyumu alıyoruz. Bakanlığın aile filmlerine destek vereceğiz açıklamaları da var. Sizce böyle bir sansür mekanizması var mı? Burada bağımsızlık nasıl sağlanabilir?

Ben sonuçta yapımcıyım. Yapımcı perspektifinden bakıyorum. Otosansür meselesini yönetmenlerle konuşmalısınız. Ben şöyle görüyorum. Otosansür bence her yerde var. Medyada da var. Sinemanın ben Türkiye'de her zaman devlet tarafından denetim altında tutulmak istendiğini düşünüyorum. Burası özgür, sanatsal bir ifade alanıdır denmiyor. Buna zaten insanlar güler. Normal politik alanda ifade özgürlüğünün ne kadar olduğu tartışılırken, sinemada neden

farklı olsun? Fakat devlet hiçbir şekilde sansürcü etiketiyle yaftalanmak istemiyor. Ama maddelerde öyle şeyler var ki açıkça sansür. Sorsanız, ne alakası var denir. Ama maddelerde öyle şeyler var ki o filmi sokamazsınız. Benim tasvip etmediğim film ticari gösterime giremez diyor. Ama bir yandan da denetleme dürtüsünün olduğunu düşünüyor değil, görüyorum.

Seçici kurul nasıl oluşuyor? Oradaki seçimlerin objektifliği konusunda ne dersiniz? Paranın adil dağıtımı her zaman sorunlu bir kavramdır ama ne kadar adil dağıtılıyor?

Komisyondaki üyeleri meslek birlikleri gönderiyor. Meslek birliklerinin çok doğru isimleri gönderdiğini söyleyemem, bunun sebebini bilmiyorum.

Siz SE-YAP olarak nasıl gönderiyorsunuz?

SE-YAP'ın daha farklı bir yapısı var, burada piyasada aktif bir yapımcı grubu var. Biz Yamaç Okur, Zeynep Özbatur gibi aktif film yapan kişileri gönderebiliyoruz. Son filmini 20 sene önce yapmış, artık piyasada olmayan birini göndermiyoruz. Dediğim gibi herkesin önceliği farklı. Meslek birliklerinin biraz olaya sahip çıkması lazım. Komisyonun oluşturulma şekli benim için soru işareti. Kimseyi zan altında bırakmak istemiyorum, ancak komisyondaki kişilerin bir kısmının mesleki yeterlilikleri, mesleki meşruluğu yeterli değil, bu açık.

Para nasıl dağıtılıyor derseniz. Kriterler muğlak olduğu için para dağıtma sorunu da var. Bana göre güzel olan bir projeye başkası hayır diyebilir. Bizde şöyle mantık var, senaryoyu beğendim destekleyelim. Ama böyle desteklenmez ki, projenin tamamına bakmak lazım. Yapımcısı kim, bu adam bu filmi yapabilir mi, daha önce neler yapmış? Bir proje değerlendirmesi yapmak lazım. Komisyondaki insanların ne kadarı filmin bütçesini, finans planını analiz edecek bilgiye, yeterliliğe sahip? Bu da işin başka tarafı.

Bence sistem şöyle çalışıyor: Türkiye'de torpil varsa bir alanda ve akıllı bir şekilde işleyecekse, normalde 20 kişi alınacaksa 22 kişi alınır, son iki kişi de torpillidir. Sistemin yürümesi için yeteri kadar adam alınır, gerisi de torpillidir. Yirmi kişi içinden torpilli alınmaz. Türkiye'de biraz böyle bir durum var. Çok fazla filme destek veriliyor, anlamsız şekilde. Bu nedenle destek miktarı az oluyor. Niceliğe de önem verildiği için proje başına destek miktarı azalıyor. Hiçbir şey

değilse böyle bir zararı var. 10 yerine 20 filme destek verirseniz, kaliteli 10 filmin desteği düşer, alması gerekenin yarısı kadar alır. Ve böyle kötü filmlere de destek verilmesi tartışma yaratıyor.

Adil dağıtılıp dağıtılmadığı sorusunun ben lüks bir soru olduğunu düşünüyorum. Komisyon, kendi alanında daha bilgili, deneyimli kişilerden kurulmalı. Burada da şöyle bir sorun var, aktif olan bir kişi nasıl zaman ayırsın da projeleri değerlendirsin? Komisyondaki kişiler 1 yıl boyunca Kültür Bakanlığı'ndan maaş alıp işlerini komisyon için bırakan kişiler değiller. Bir de mesela, bugün bir yerde viyadük yapılacak deseniz en fazla 5 tane firma başvurur, çünkü muhtemelen yeterlilik kriterleri vardır. Ama sinemada böyle bir sistem yok, herkes başvurabilir. Para çıktıktan sonra nitelik belgesini alıyorsun, filmini yapıyorsun. O nedenle belgeselde, kısa filmde yüzlerce başvuru yapılıyor. Uzun metrajda 70-80 başvuru yapılıyor.